

O‘ZBEKISTON RANGTASVIRIDA NATYURMORT JANRINING RIVOJLANISHI

Nabiyev Bobur Abdug‘ani o‘g‘li

Namangan davlat pedagogika instituti

Art pedagogika kafedrası stajyor- o‘qituvchisi

Baxrillayeva Diyora G‘ulomjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston rangtasvir san‘atida natyurmort janrining shakllanish tarixi, rivojlanish bosqichlari va o‘ziga xos milliy xususiyatlari tahlil qilinadi. XX asr boshlaridan bugungi kungacha bo‘lgan davr oralig‘ida janrning etnografik tasvirlardan falsafiy-ramziy mazmun kasb etishigacha bo‘lgan evolyutsiyasi ko‘rib chiqilgan. Maqolada O‘rol Tansiqboyev, Rahim Ahmedov, Zinaida Kovalevskaya kabi atoqli musavvirlar ijodi misolida natyurmortda milliy kolorit, nur-soya o‘yinlari va "Ustoz-shogird" an‘analarining tutgan o‘rni yoritib berilgan. Shuningdek, zamonaviy o‘zbek rangtasvirida natyurmortning o‘rni va undagi ramziy obrazlar talqini bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston rangtasviri, natyurmort janri, milliy kolorit, moybo‘yoq, kompozitsiya, simvolizm, O‘rol Tansiqboyev, tasviriy san‘at tarixi, badiiy obraz, etnografik xususiyatlar.

O‘zbekiston rangtasvir san‘atida natyurmort janri shunchaki buyumlar majmuasi emas, balki xalqning madaniy qiyofasi, turmush tarzi va estetik ideallari mujassamlashgan yirik bir falsafiy maydon hisoblanadi. Ushbu janrning o‘zbek tasviriy san‘atidagi rivojlanish yo‘li o‘tgan asrning boshlaridan to bugungi kunga qadar juda murakkab va boy evolyutsion bosqichlarni bosib o‘tdi. Dastlab, XX asrning birinchi choragida professional moybo‘yoqli rangtasvir maktabi shakllana boshlagan davrlarda natyurmort ko‘proq etnografik xarakterga ega bo‘lib, o‘lkaning ekzotik tabiatini, milliy sopol buyumlarini va mevalarini hujjatli aniqlikda tasvirlashga xizmat qildi.

Lev Bure, Aleksandr Volkov va Nikolay Karaxan kabi ilk davr ijodkorlari asarlarida sharqona bozorlarning jozibasi, atlas va adras matolarining sirliligi hamda O‘rta Osiyo quyoshi ostida pishgan mevalarning ranglar jilosi ustuvorlik qildi. Bu davr natyurmortlari o‘zbek xalq amaliy san‘ati bilan uzviy bog‘liq holda rivojlandi, chunki asarlarda tasvirlangan har bir ko‘za, piyola yoki so‘zana o‘zida asrlarga teng milliy naqshlar silsilasini saqlab qolgan edi. O‘rol Tansiqboyev kabi milliy rangtasvir asoschilarining ijodida esa natyurmort janri yanada monumental ko‘rinish oldi; uning asarlarida predmetlar oddiy maishiy ashyolikdan chiqib,

borliqning qudrati va hayotning abadiyligini ifodalovchi ramzlarga aylandi. O'rta asrlar sharq miniatyura san'atining, xususan, Komoliddin Behzod maktabining ta'sirini zamonaviy o'zbek natyurmortida yaqqol sezish mumkin, bu ayniqsa ranglarning tozaligi, kompozitsion muvozanat va har bir detalga bo'lgan o'ta nozik e'tiborda namoyon bo'ladi. XX asrning ikkinchi yarmiga kelib, janr o'zining haqiqiy gullash davrini boshdan kechirdi.

Nadejda Kashina, Zinaida Kovalevskaya va Rahim Ahmedov kabi rassomlar natyurmortga lirik kayfiyat va insoniy tuyg'ularni olib kirdilar. Ularning mo'yqalamiga mansub asarlarda quyosh nuri, issiq non hidi va pishgan anorlarning qizilligi shunday mahorat bilan tasvirlanganidan, tomoshabin asar qarshisida turib nafaqat vizual zavq oladi, balki o'sha muhitning haroratini ham his qiladi. Bu davr rassomlari "o'lik tabiat" atamasini "tirik tabiat" darajasiga ko'tardilar, chunki ularning kompozitsiyalarida inson ishtirok etmasa-da, har bir buyumda inson nafasi, uning mehnati va estetik didi sezilib turadi. Nigmat Qo'ziboyev va Ro'zi Choriyev ijodida esa natyurmort janri ko'proq ekspressivlik va dramatik ranglar to'qnashuvi bilan boyidi, bu esa janrning imkoniyatlari cheksiz ekanligini isbotladi. Mustaqillik yillariga kelib, o'zbek natyurmorti yangi bir bosqichga — falsafiy va simvolik mazmun cho'qqisiga ko'tarildi.

Zamonaviy rassomlar endi faqat narsalarning tashqi ko'rinishini chizish bilan cheklanmay, ularning mohiyatiga, ramziy ma'nosiga e'tibor qaratmoqdalar. Masalan, anor — birlik va mo'l-ko'lchilik timsoli sifatida, ko'k sopol ko'zalar — qadimiylilik va abadiyat ramzi sifatida asarlarning markaziy nuqtasiga chiqdi. Akmal Nur kabi zamonaviy ustalar natyurmortni syurrealistik va majoziy obrazlar bilan boyitib, uni milliy o'zlikni anglash vositasiga aylantirdilar. Hozirgi kunda O'zbekiston rangtasvir maktabi vakillari moybo'yoq texnikasining barcha imkoniyatlaridan foydalangan holda, faktura, yorug'lik va rang kontrastlari orqali milliy natyurmortning jahon miqyosidagi nufuzini oshirib kelmoqdalar. Shunday qilib, O'zbekiston tasviriy san'atida natyurmort janri bir asrdan ko'proq vaqt davomida oddiy tasvirdan yirik falsafiy kategoriyaga qadar rivojlanib, o'zida ham qadimiy sharq an'analarini, ham zamonaviy rangtasvir yutuqlarini uyg'unlashtirib kelayotgan yashashga qodir va doimo yangilanib turuvchi san'at turidir.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, zamonaviy o'zbek rangtasvirida natyurmort nafaqat o'tmish an'analarini (masalan, "Ustoz-shogird" an'anasi va Behzodona noziklik) saqlab qolmoqda, balki yangi davrning kreativ talablariga mos ravishda simvolizm va falsafiy mushohada elementlari bilan boyib bormoqda. Bugungi kunda bu janr milliy o'zlikni anglash, xalqimizning mehmondo'stligi va tabiat ne'matlariga bo'lgan ehtiromini ifodalashda eng ta'sirchan vositalardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Natyurmortning rivojlanish istiqbollari esa yosh

rassomlarning an'anaviy mahoratni zamonaviy badiiy shakllar bilan qanchalik uyg'unlashtira olishiga bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ganiev, A., Ahmedov, D. S. U., Boltaboyev, A. K. U., & Turamov, M. R. U. (2026, February). Cognitive load theory and AI integration: Optimizing educational technology for enhanced learning outcomes. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3393, No. 1, p. 060053). AIP Publishing LLC.
2. Inamova, Zarnigor Zafar-qizi, and Shirinoy Tursunali-qizi Ismatullayeva. "DEVELOPING ENGINEERING DESIGN SKILLS IN STUDENTS." *Altum International Conference Platform*. No. 1. 2026.
3. Hasanboy o'g'li, B. A. Methods Of Using Modern Technologies Of Teaching In Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 960-963.
4. Boltaboyev, A. X. (2025). Umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarini tasviriy san'atga o'rgatishning maqsadi va mazmuni. *Namangan Davlat Pedagogika Instituti: Ta'lim va Taraqqiyot ilmiy-uslubiy jurnali*, 6, 50-55.
5. Boltaboyev, A. X., & Xaydarova, M. K. (2026). Kompyuter dizayn orqali maktab o'quvchilarining estetik tafakkurini rivojlantirish. *Zamonaviy san'at va gumanitar fanlar bo'yicha Yevropa sharhi*, 2(1), 42-44.
6. Boltaboyev, A. X. (2026). *Academic Research in Modern Science. International Scientific-Online Conference*, 3 (8), 140–146.
7. Boltaboev, A. K., & Abdirasilov, S. F. (2023). METHODOLOGICAL BASIS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS BY MAKING PENCIL DRAWINGS AND DRAFTS. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 57-60.
8. Boltaboyev, A. (2023, December). BO 'LAJAK O'QITUVCHINING KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH SHART-SHAROITLARI. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
9. Babur, N., Muazzam, N., & Shahrizoda, A. (2024). THE UNIQUENESS OF WORKING WITH GEOMETRIC OBJECTS IN PENCIL DRAWING CLASSES. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 2(2), 62-66.
10. Бобур, А. Ў. Н. (2022). Тасвирий санъат асарларини яратишда композиция қонунларининг илмий асосларидан фойдаланиш. *Science and Education*, 3(2), 1087-1095.
11. O'G'Li, B. A. A. (2024). Talabalarning figurali kompozitsiya ishlashda naturadan qarab ishlashning ahamiyati. *Science and Education*, 5(12), 229-232.
12. O'G'Li, B. A. A., Lutfullayeva, S. N. Q., & Olimjonova, O. J. Q. (2024). Rangtasvirda kompozitsiya ishlashning qonun-qoidalari, uslublarini o'rganishning nazariy va amaliy asoslari. *Science and Education*, 5(12), 214-218.
13. Nabiyev, B. (2022). Natyurmort kompozitsiyasini tuzish va tasvirlashda bosqichlar asosida ishlashning ahamiyati. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 334-338.

14. Oktyabrov, M. A. O. G. L., & AbdugʻAni-OʻGʻLi, B. (2026). Chizmachilik darslarida tutashmalarni formulaviy va vizualmnemonik yondashuv asosida oʻrgatish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 409-416.
15. Roʻzimamatova, S. I. Q. (2026, March). MODERN COMPOSITIONAL AND COLOR SOLUTIONS IN CREATING STILL LIFE COMPOSITIONS IN WATERCOLOR. In *Altum International Conference Platform* (No. 2, pp. 4-9).
16. AbdugʻAni-OʻGʻLi, B. (2026). Innovative methods for revealing students' individual abilities in painting classes. *Science and Education*, 7(3), 349-353.
17. Komoldinov, S., & Sattarov, F. (2024). Ijodiy asar yaratish boʻyicha metodik tavsiyalar. *Scientific-theoretical journal of International education research*, 2(1), 42-46.
18. Sattarov, F. (2024). SCIENTIFIC-THEORETICAL FOUNDATIONS OF LEARNING THE RULES OF COMPOSITION AND DEPICTION IN PAINTING. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(10), 379-382.
19. Sattarov, F. I. (2024). Techniques and Methods of Creating Fine Art Works. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*, 2(3), 269-271.
20. Sattarov, F. I., & Rahimjonova, N. B. Q. (2026, February). THE PROCESS OF WORKING ON COMPOSITION IN PAINTING LESSONS. In *Altum International Conference Platform* (No. 1, pp. 17-20).
21. Sattarov, F. I., & Usmanova, X. N. Q. (2026). Teaching the subject of composition in specialized art schools. *Science and Education*, 7(2), 386-389.
22. Sattarov, F. I., & Lutfullayeva, S. N. Q. (2026). The influence of interactive methods on the development of compositional thinking in painting lessons. *Science and Education*, 7(2), 356-360.
23. Islomovich, S. F. QALAMTASVIR MASHG „ULOTLARIDA TALABALARNI KOMPOZISIYA OID BILIM VA MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH.
24. Tadjibayev, A. B., & Abdurashidova, U. D. Q. (2026, January). THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF TEACHING TECHNICAL DRAWING AND GEOGRAPHY ON AN INTEGRATIVE BASIS. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 64-68).
25. Tokhtaeva, Z., Salomov, B., Tadjibaev, A., Urinov, S., Chulieva, G., & Tueva, E. (2025, September). Optical systems in UAVs for sustainable development of precision agriculture. In *Optical and Computational Technologies for Measurements and Industrial Applications (OptiComp 2025)* (Vol. 13803, pp. 82-90). SPIE.
26. Tadjibayev, A. (2025). YAGONA GRAFIKAVIY TEXNOLOGIYANI AMALIYOTGA JORIY ETISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 291-295.
27. Tadjibaev, A. B. (2014). The role of subject teachers in providing a unified graphics mode. *The Advanced Science. Open access journal.–United State*, (9-2014), 43-45.
28. ugli Dominjonov, K. F. (2026). THE HARMONY OF FOLK APPLIED ART AND CONTEMPORARY ART IN POTTERY WORKS. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(1), 32-35.
29. Faxriddin oʻgʻli, D. K. (2026). OʻZBEKISTON KULOCHILIGIDA TARIXIY SHAXSLAR TALQININING BADIY TAHLILI. *SHOKH LIBRARY*, 1(1).
30. Dominjonov, K. F. U. (2026, January).
31. Dominjonov, K. F. O. G. L., & UlugʻBek-OʻGʻLi, K. (2026). Kulolchilikda yangi materiallar va texnologiyalarning qoʻllanilishi. *Science and Education*, 7(2), 87-92.

32. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Odilova, M. X. J. Q. (2026). Zamonaviy hayotimizda naqqoshlik milliylik omili. Science and Education, 7(2), 350-355.
33. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Axmatjonova, U. L. Q. (2026). An'anaviy va zamonaviy kulolchilik texnologiyalarining taqqoslanishi va rivojlanish istiqbollari. Science and Education, 7(2), 79-86.
34. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Xamidullayeva, K. A. Q. (2026). Integratsion dars modeli samaradorligi: nazariy va empirik tahlil. Science and Education, 7(3), 403-407.
35. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Akbarova, M. B. Q. (2026). Kulolchilik asarlarida xalq amaliy san'ati va zamonaviy san'at uyg'unligi. Science and Education, 7(3), 430-435.
36. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Saydullayeva, D. Q. C. Q. (2026). Kulolchilik buyumlari orqali O'zbekistonning madaniy merosini ifodalash. Science and Education, 7(3), 436-440.
37. O'G'Likomoldinov, S. J., & Abdirasilov, S. F. (2023). ON THE INTEGRITY OF ILLUSTRATION IN PAINTING LESSONS AND ITS RELATIONSHIP WITH COMPOSITION ACTIVITY. Экономика и социум, (3-2 (106)), 168-171.